

POLOZAJ HRVATA I KATOLIKA U CRNOJ GORI OD SVJETOJERONIMSKE AFERE DO DANAS

[PODLISTAK \(1\) - Hrvatsko ime sacuvano u Vatikanu](#)

[PODLISTAK \(2\) - Papa vraca ilirsko ime](#)

[PODLISTAK \(3\) - Egzodus iz Boke](#)

[PODLISTAK \(4\) - Bokeljani bjeze od Milosevica](#)

Hrvatsko ime sacuvano u Vatikanu

Sveta Stolica je zeljela preuredjenjem postojećih hrvatskih ustanova u Rimu otvoriti zavod Crkve u Hrvata, ali davanje hrvatskog i mena tom Zavodu uzburkalo je europske diplomatske krugove

O Hrvatima u Crnoj Gori se i danas u Hrvatskoj nedovoljno zna i govori. To je rezultat memoricida koji je ucinjen nad hrvatskim narodom u vrijeme postojanja prethodne drzave. A kada se i govori o njima, to je iskljucivo vezano za sam Bokokotorski zaljev i na cinjenicu da je poslije Drugog svjetskog rata Boka kotorska ukljucena u Crnu Goru. O Hrvatima u knezevini, odnosno kraljevini Crnoj Gori, pri kraju proslog i pocetkom ovog stoljeca gotovo nitko u Hrvatskoj i medju strucnjacima ne zna. Literatura koja o njima govori tiskana je u vezi sa svjetojeronimskom aferom, ali jos na pocetku stoljeca, dakle u vrijeme Austrougarske carevine ili u inozemstvu. Zapravo se i o samoj aferi Zavoda sv. Jeronima iz 1901.-1902. kod nas malo zna, a uz to je i cinjenica da je Hrvatska bila u sklopu drugih drzava uvjetovala i to da, kada se o toj aferi i pisalo, o katolicima slavenskog podrijetla u gradu Baru i okolici nije se govorilo kao o Hrvatima.

Afera sv. Jeronima u Rimu je vezana uz davanje hrvatskog imena hrvatskom zavodu u Rimu. Naime, Sveta Stolica je zeljela preuredjenjem postojećih hrvatskih ustanova u Rimu otvoriti zavod Crkve u Hrvata, ali davanje hrvatskog imena tom Zavodu uzburkalo je europske diplomatske krugove. Svoje interese, na racun hrvatskih, zeljele su ostvariti Italija, Austrija, Madjarska, Rusija, Francuska, Srbija i na kraju Crna Gora.

Presudnu ulogu u
toj aferi odigrala je upravo Crna Gora.

Visestruko sirenje Crne Gore

Knjaz Nikola je samu aferu iskoristio za svoje velikosrpske
ambicije, koje
su ga na kraju stajale i drzave. Medjutim, i stvaranjem republike
Crne Gore

u drugoj Jugoslaviji nastavljeno je s gotovo istovjetnom politikom
koju je

inaugurirao knjaz Nikola. Tada je cijela Boka kotorska, hrvatska
zemlja,

velike hrvatske bastine, postala dio te republike. Crna Gora se
kroz proslo

stoljece i u ovom stoljecu visestruko povecala, ali je time dovela
u pitanje

svoj opstanak, a i opstanak samog crnogorskog naroda. Isto tako,
mnogi

Hrvati su izvrgnuti stalnim pritiscima promijenili svoju
nacionalnost, tako

da u ovom radu govorimo o Hrvatima i katolicima u Crnoj Gori, ali
pri tome

se ogranicavamo samo na katolike Hrvate ili one koji su hrvatskog
podrijetla.

Berlinskim kongresom Bari dio Barske nadbiskupije postali su dio
Crne Gore,

a dio biskupije je pripalo Austrougarskoj carevini, tj. postao je
dio

Kotorske biskupije. Rijecica Zeljeznica nedaleko od Bara postala
je granica

izmedju dvije drzave. Do tada u Crnoj Gori nije bilo katolickog
stanovnistva. Prema nekim podacima, u Crnoj Gori je nakon

Berlinskog

kongresa zivjelo 175.000 pravoslavaca, 15.000 muslimana i oko 5000
katolika,

od cega Slavena oko 1500, a ostalo su bili Albanci. Kako su se
nacionalno

osjecali slavenski katolici iz Bara i okolice vidljivo je iz
Jukiceva djela

"Zemljo - drzavopisni pogled turskog carstva u Europi", ("Bosanski
prijatelj" III - 1861.).

"Srbi i Hrvati stanuju oko medje hercegovačke i crnogorske -
manjim brojem u

(nahii) skadarskoj, leskoj i barskoj; u po sljednjoj se katolici
nazivaju

Hrvati. (...) Katolici od njih jesu (...) i Hrvati u barskoj
okolici. (...)

Bar. - Ovdje je stolica nadbiskupa katolickoga, koji nosi naslov
"Primas

Serbiae". - Stanovnici su vecom stranom katolici Slavljani, koji
se Hrvati

nazivaju te su dobri mornari.

Staroslavenski u barskoj dijecezi

Kako je u to vrijeme Barska biskupija bila pod jurisdikcijom skadarske

nadbiskupije, crnogorski knjaz Nikola zahtijeva iste 1878. godine od biskupa

Strossmayera posredovanje kod Sv. Stolice za obnovu barske nadbiskupije,

kojoj bi pripadali svi rimokatolici u Crnoj Gori, a nadbiskup bi bio

podlozan izravno Rimskoj kuriji. Sve nije islo jednostavno, ali ipak

Konkordat izmedju Vatikana i Crne Gore potpisan je 1886. godine, a za prvog

barskog nadbiskupa postavljen je Hrvat, profesor sinjske gimnazije fra Simun

Milinovic. Sljedece godine Papa je dopustio uvodjenje

staroslavenskog jezika

u bogoslužje na podrucju barske dijeceze. Martin Zuller tvrdi da je knjaz

Nikola slavenskom liturgijom u katolickoj crkvi pokusao postupno slavizirati

Albance. Da bi se bogoslužje moglo obavljati na staroslavenskom jeziku

trebalo je tiskati Misal na glagoljici. Ni to nije islo bez teskoca.

Medjutim, to je i pokazalo da namjere knjaza Nikole u svemu tome nisu ciste.

Naime, te teskoce koje su dolazile iz Vatikana zbog tiskanja samog Misala

normalno ne bi trebale uvjetovati pogorsanje polozaja njegovih podanika -

katolika u Crnoj Gori. A upravo se to dogodilo, pa je nadbiskup Milinovic

podnio ostavku koja nije pri hvacena.

U vezi s tim karakteristicna su pisma Strossmayera Rackom.

23.02.1890. on pise: "U Crnoj Gori glede Milinovica i konkordata stoje stvari, da ne moze biti gore. Ja sam dosele drzao da je Knez

uzor, a

kad tamo, i tu sam se ljuto prevario." 01.03.18 90. Strossmayer daje jos

tezu osudu knjaza Nikole: "Milinovic mi pise da Knez crnogorski niti jednu

duznost ne vrsi koju mu je konkordat nametnuo. Miseria! Ja sam mislio, da

nam je to barem uzor covjeka, a ono bizantinizam, bizantinizam!."

Ipak, Misal je tiskan, a prvo bogoslužje na staroslavenskom jeziku (u

katolickoj crkvi) odrzano je 01.01.1894. I tada je opet odlucujuca bila

pomoc biskupa Strossmayera. Ali, zbog svega toga i ne cudi podatak V. Kisica da je cim je Bar postao dio Crne Gore "crnogorska vlada stala namecati Baranima srpsko ime, zbog politicke teznje Srbalja da narodnostno politicki progutaju svoju bracu Hrvate". Kisic takodjer konstatira da se pojavila "u Crnoj Gori i susjednim predjelima politicka struja Srbo-katolika, medju kojima prvi sluzbeno figuriraju Barani". Tzv. Srbi - katolici u Dalmaciji bili su sporadicna pojava. No, s dobivanjem Bara i Barske nadbiskupije ocito se pojavila mogucnost da svi Slaveni katolici u jednoj nadbiskupiji budu Srbi. I dok su katolicki biskupi mislili da pomazu hrvatskom stanovnistvu Bara i okolice, nisu ni mogli biti svjesni da ne mogu sprijeciti njegovo posrbljavanje, a da pomazuci Crnoj Gori u svim pitanjima u vezi s Barskom nadbiskupijom u stvari nesvjesno pomazu velikosrpskim aspiracijama. Toga s u postali svjesni 1901. - 1902. godine u slucaju Zavoda sv. Jeronima u Rimu.

Slucaj "Sv. Jeronima"

Prvog kolovoza 1901., papa Lav XIII, breveom "Slavorum gentem" osnovao je "Collegium Hieronymianum pro chroatica gente" ("Svecenicki Zavod sv. Jeronima za hrvatski narod"), tj. preuredio je dotadasnje ustanove i umjesto ilirskog imena, tada vec besmislenog, novoosnovanom Zavodu dao je hrvatsko ime. To je bio rezultat velike borbe hrvatskih biskupa za ocuvanje hrvatskog identiteta ustanova sv. Jeronima, ko je su Hrvati osnovali u Rimu jos u kasnom razdoblju srednjeg vijeka. Na novoosnovani Zavod imaju pravo svecenici samo onih biskupija koje su prije imale pravo na istoimeni gostinjac, tj.: zagrebacka, djakovacka, senjska, krizevacka, zadarska, splitska, s ibenska, hvarska, dubrovacka, kotorska, krcka, trscanska, porecko-puljska, vrhbosanska, mostarsko-trebinjska, banjolucka i napokon barska.

Posebno je zanimljiv slucaj ove posljednje - barske. Naime, odlukom Svete Rote od 24. travnja 1656., kojim je odredjeno koje hrvatske biskupije imaju pravo na Gostinjac sv. Jeronima u Rimu, bili su isključeni Slovenci, ali i barska nadbiskupija. Međutim, katolicki zivalj iz Bara i okolice, tj. onog djela barske nadbiskupije, koji se prostire između Skadarskog jezera i mora, stoljećima se smatrao narodom istih osjećaja i iste narodne svijesti kao i njegova istovjetna braca u Dubrovniku, Hercegovini i Boki kotorskoj. Zato je i tada pokušano da se i njima osiguraju ista prava koja su imali svi drugi Hrvati, ali bez uspjeha. Zato su sada ponovno hrvatski biskupi ponukali barskog nadbiskupa da osigura to pravo, a svoju nadbiskupiju, tj. samo za onaj dio koji nastanjuju Hrvati, a oni su njegovu molbu toplo preporučili. Tako je, upravo na poticaj hrvatskih biskupa, uključen i taj dio Barske nadbiskupije, u papin breve 1901. godine.

Biskupi protiv promjene imena Zavoda

Stvaranje hrvatskog zavoda u Rimu uzburkalo je, kao što smo već rekli, tadašnje europske diplomatske krugove. Odmah po objavljivanju brevea u prostore Zavoda upala je skupina tzv. Italo-Srba, proglašavajući se Dalmatincima. To je izazvalo ogorčenje i uzbunu u hrvatskoj javnosti, osobito u Dalmaciji, gdje je na demonstracijama pala i krv. Kada su vlade u Beču i Pesti vidjele ostru reakciju cijelog hrvatskog naroda, intervenirale su, ali uvijek nastojeći ostvariti svoje interese. Posljedica kompromisne austrougarske politike bio je i opoziv tadašnjeg rektora crkve i predsjednika Bratovštine sv. Jeronima, dr. Josipa Pazmana, kojeg je opozvao zagrebacki nadbiskup Posilović. Kada se dr. Pazman vraćajući se u domovinu iskrcao u Splitu, velika masa domoljuba dočekala ga je kao mučenika. Naime, ispregli su konje iz kočije kojom se vozio, smatrajući posebnom cascu namjesto njih vući hrvatskog mučenika te ga uz burne ovacije,

prosvjede i
pjesme dovezli do sjemenista u kojem je on trebao odsjesti.
Javno misljenje u Italiji pocelo se malo po malo okretati na
stranu
Vatikana, ali tada se u citav slucaj uplela Crna Gora. Jos 29.
8.1901. "Glas
Crnogoraca" na Cetinju prosvje dovaio je protiv papinskog brevea
zato sto je
"ilirski" nacija zamijenjena hrvatskom, a ne spominje se srpska
koju
crnogorska vlada uzima u zastitu. Potom je nadbiskup Milinovic
pozvan na
Cetinje i o tome pise Vatikanu tvrdeci da ce pred knjazom izraziti
protest
zbog napada na Svetog Oca.
Medjutim, nadbiskup je podlegao pritiscima kojima je bio izvrnut
na
Cetinju. Naime, kako kazu S. i J. Rastoder, nadbiskup je priznao
(!) da
ilirstvo obuhvaca i Hrvate i Srbe. On je zajedno s grofom Lujom
Vojnovicem,
Srbinom-katolikom iz Dubrovnika, tada ministrom pravde u Crnoj
Gori,
otputovao u Rim kako bi u ime Crne Gore zahtijevali da se iza
rijeci "pro
Croatia" stave izrazi "et pro serbica gente". Obrazlozenje za to
je sto u
barskoj nadbiskupiji ne zive Hrvati nego Srbi - katolici! Svoje
zahtjeve oni
su temeljili i na naslovu "Primas Srbije", koji ima barski
nadbiskup, a koji
je uostalom bio ispusten u breveu "Slavorum gentem".
Hrvatski biskupi su bili protiv promjene imena Zavodu, a
Strossmayer pise
drzavnom tajni ku Vatikana kardinalu Rampolli: "u srcu i dusi Srba
vlada
nesnosljivost prema katolickim Hrvatima. Stoga se nas zavod
ilirski ili
hrvatski u Gradu ne smije nikako nazvati srpskim. Taj se pojam
apsolutno ne
smije upotrijebiti". U mnostvu pisama Rackom, biskup Strossmayer
je govorio
o netrpeljivosti i mrznji Srba prema Hrvatima. Tako jos 15.
prosincia 1861.
pise: "Ako drugo, onda sam opazio da se neke stvari po srpskih
ruku sasvijem
srpski, ili bolje rekuc turski rjesavaju. Ima Srbina u
namjesnistvu koji se
gledaju i meni i Crkvi katolickoj osvetiti sto se necemo
posrbiti." A 29.
veljace 1864.: "A vjerujte mi da covjek ovdje nema energije i da

se Srbi u
Srijemu ne boje, jao i u zao cas katolicima! Ja mnijem da Srbima
ne treba
prostiti gdje ne imaju pravo, jerbo tim bivaju smjeliji i
drzovitiji." Dana
25. lipnja 1865.: "Dakako da je bio medju nami cesto put razgovor
o izborih
u Srijemu, gdje Srbi zele i u sredini samih katolika svoje ljude
izabrati.
Dakako da sam rekao, da bi to za katolike sramota bila". U p ismu
datiranom
25. lipnja 1883. Strossmayer pise o srpskom "barbarstvu" i
"okovima
srpskim", a posebno je znakovito pismo od 10. 04.1884. gdje kaze
"Srbi su
nam krvavi neprijatelji ". U istom pismu spominje i "grob, koji
Srbi nam
kopaju ". Ali to u vezi s aferom sv. Jeronima bilo je prvi put da
takve
svoje tvrdnje povezuje s necim u sto je izravno upletena Crna
Gora! Ocito
postao je duboko svjestan da je sve sto je radio za pomoc i
crnogorskom
narodu i njegovom hrvatskom narodu u okolini Bara, iskoristeno
upravo protiv
interesa njegovog hrvatskog naroda opcenito! Zato bi ovo njegovo
apsolutno
ne trebalo shvatiti kao svojevrsan njegov politicki testament,
dakle kao
apsolutno ne bilo kakvom savezu sa Srbima.

Papa vraca ilirsko ime

Biskup Stadler nediplomatskim je rjecnikom optuzio Svetu Stolicu
da je
popustila diplomatskim pritiscima na nju, pa se kasnije morao
javno is
pricati za tu optuzbu, koju sigurno nije mogao nicim dokumentirati
Mnogi ugledni Kotorani bi izgubili posao samo zato sto bi prigodom
svecanosti sv. Tripuna, zastitnika Kotora i cijele Boke, dizali
zastavu na
katedrali sv. Tripuna u Kotoru
Pritisci na Sv. Stolicu bili su golemi. Nije se prezalo ni od
otvorenih
ultimatuma. Papa je vjerovao da ce uklonivsi uzrok (davanje
hrvatskog imena
Zavodu), otkloniti i posljedice, pa je vratio ilirsko, tada vec
besmisleno,
ime Zavodu u Rimu. (Hrvatsko ime taj je za vod dobio tek 1971.)
Tako je 7.
ozujka 1902. sastavljena sluzbena Nota, u kojoj je izjavljeno od

Sv.

Stolice, a prihvaceno od knjezevine Crne Gore:

1. Zavod sv. Jeronima od sada nosit ce naziv Collegium Hieronymianum

Illyricorum, a pod tim nazivom obuhva ceni su katolici slavenskog juga iz

svih biskupija koje se spominju u Slavorum gentem;

2. Barskom nadbiskupu priznaju se u savrsenoj jednakosti sva prava i

povlastice koje prema Statutu uzivaju drugi biskupi spomenutih dijeceza;

3. Dosljedno tome, i nadbiskup barski sudjelovat ce s ostalim biskupima u

predlaganju clana Upravnog vijeca kardinalu pokrovitelju;

4. Isti nadbiskup ima pravo narediti pitomcima barske nadbiskupije ucenje

srpskog jezika u cirilskim pismima.

Apostolsko pismo Slavorum gentem ostalo je netaknuto u svome sadrzaju,

izrazima i nazivima, samo je vracen stari naslov. Napomenimo da je nadbiskup

Milinovic 2. sijechnja 1902. trazio od Pape da mu potvrdi titulu "Primas

Srbije", sto je i ucinjeno.

Ogorcenje zbog promjene imena

Kada se za promjenu imena doznalo, nastalo je ne malo iznenadjenje u

hrvatskom episkopatu i narodu. Ogorcenje u hrvatskom narodu prenio je biskup

Stadler u, neuobicajeno ostrom, prestavci od 30. ozujka 1902. i izgovorenoj

u audijenciji pred papom Lavom XIII. A koliko je to ogorcenje bilo veliko,

najbolje potvrđuje i cinjenica da je Stadler nediplomatskim rjecnikom

optuzio Svetu Stolicu da je popustila diplomatskim pritiscima na nju, pa se

kasnije morao javno ispricati za tu optuzbu, koju sigurno nije mogao nicim

dok umentirati, a njegova prestavka je tiskana u katolickom i drugom tisku u

domovini. Dakako, hrvatsko ime Zavodu nije vraceno, ali je Papa 10. travnja

1902. poslao pismo zagrebackom nadbiskupu Posilovicu, objasnjavajući da

prava koja pripadaju hrvatskom narodu nisu pretrpjela nikakve stete.

Zanimljivo je da Papa u pismu dva puta spominje hrvatsko ime, a nijednom

ilirsko. O reakcijama na Papinu odluku pisao je i povjesnicar

Mario Strecha.

Tako on ustvrđuje: "Crnogorsko suprotstavljanje breveu Slavorum gente m bilo je, dakle, motivirano ponajprije teznjom da se afirmira zasada o Srbima-katolicima, koja je imala vaznu ulogu u sirenju srpske nacionalne ideje, prije svega Crnoj Gori i u Dalmaciji, a s kojom se, dugorocno gledano, vjerojatno racunalo ne samo u Bosni i Hercegovini, nego i u banskoj Hrvatskoj". No ambicije knjaza Nikole nisu se ogledale samo u tome, vec i u njegovoj teznji za prevlast u cijelom srpstvu. Ta se nazire i iz komentara iz svicarskog dnevnika "Journal de Geneve" od 15. veljace 1902., koji navodi Kosta Milutinovic: "Knez Crne Gore, u ime katolika svoje Knezevine, koji pripadaju srpskoj nacionalnosti, hteo je da koriguje netacnu kvalifikaciju u Papinoj buli, i misija koju je on poslao u Rim nije imala drugi zadatak nego da izdejstvuje pre radu poznate bule "Slavorum gentem". Vatikan je u tom smislu vec ucinio jedan ustupak i predlaze da se novoj buli stavi naslov: "Pro Croatica gente et Serbis catholicis dioceseos Antivari". Crna Gora pristaje na (...) redukciju pod uslovom da se u doticnoj buli prizna barskom nadbiskupu titula primasa svih Srba katolika, primas tottus regni Serbiae. No tom se dodatku ostro protivi Bec, a vec je lako pogoditi iz kojih razloga. (...) Kad bi Vatikan priznao barskom katolickom arcibiskupu titulu primasa za ci tavo srpstvo, austrougarska vlada strahuje da se u tom faktu ne sagleda afirmacija politickih pretencija Crne Gore, koji se suprostavljaju Austriji, koja bi htjela da protezira dinastiju Obrenovica. (...) Konte Vojnovic, poslanik kneza Nikole, predao je o vih dana kardinalu Rampoliju formalni ultimatum sa dve solucije: ili da Sveta Stolica zadovolji zahtevima Crne Gore, ili ce knez Nikola prekinuti sa njom svaki odnos i smatrati kao da konkordat od 1887. godine uopste nije sklopljen. (...) Crna Gora, istin a, ne zauzima mnogo prostora na

europskoj
geografskoj karti, ali joj njene veze s Rusijom i Italijom i njen
moralni
prestiz koji na Balkanu uziva, daju takovu snagu i obezbjedjuje
takav
utjecaj na istocne i europske probleme, da bi bilo nerazumno
potcjenjivati
je. Stoga drzim da ce u Vatikanu dva puta razmisliti prije nego
sto se rese
na prelom sa Crnom Gorom". A ipak, Crna Gora, koju su u Europi
doziviljavali
na taj nacin, zivjela je jos samo 16 godina. Iako je svoju drzavu
knjaz
Nikola visestruko uvecao, upustio se u velikosrpsku igru, zeledi
jos vise.
Ta stalna teznja za povecanjem Crne Gore ucinila je da je ona na
kraju
"pojela" samu sebe.
Ovo stoljece nam je zorno pokazalo kroz kakve je sve teskoce
prolazio
hrvatski narod. U biti, to se moglo naslutiti i upravo kroz
svetojeronimsku
 aferu, kad jedan papa, Hrvatima iznimno sklon, nije uspio dati
jednom svom
zavodu u Rimu ime koje je on zelio, bas zato sto je to - hrvatsko
ime!

Pripajanje Boke Crnoj Gori

Stvaranjem prve Jugoslavije, Crna Gora prestaje po stojati. Ali to
razdoblje
je velikosrpska politika uspjesno iskoristila za odvajanje Boke
kotorske od
ostalih hrvatskih zemalja. Drugi svjetski rat je iskoristen za
pripajanje
Boke kotorske Crnoj Gori. Naime, Pokrajinski komitet KPJ za Crnu
Goru, Boku
i Sandzak postojao je jos i prije. Stab narodnooslobodilackih
gerilskih
(partizanskih) odreda za Crnu Goru, Boku i Sandzak preimenovan je
25.
listopada 1941. u Glavni stab NOP za Crnu Goru i Boku, a
Narodnooslobodilacki odbor Crne Gore i Boke osnovan je 8. veljace
1942. u
manastiru Ostrog, na Skupstini rodoljuba (sic!) koja je imala 65
sudionika,
od cega cetiri iz Boke. Druga konferencija rodoljuba Crne Gore i
Boke
odrzana je na Tjentistu 16. lipnja 1942. uz nazocnost 39 delegata.
Od toga
iz Boke dva, dr. Simo Milosevic i dr. Jovan Bijelic! Kako se u
Jugoslaviji

interpretira pitanje Boke kotorske, najbolje ilustrira sljedeći citat iz knjige Zorana Lakica: "Poslije proklamacije Saveznicke komande za Bliski istok da je 8. septembra 1943. godine Italija prihvati la безусловnu kapitulaciju, prestao je da postoji okupatorski sistem u Crnoj Gori; odluka o aneksiji Boke kotorske izgubila je važnost, pa je ovaj kraj ponovo postao sastavni dio Crne Gore".

Ne treba posebno objasnjavati da Boka kotorska nije do tada nikad bila u sastavu Crne Gore, pa čak ni da Crna Gora, kao takva, nije postojala u prijasnoj, prvoj Jugoslaviji. ZAVNO Crne Gore i Boke osnovan je na skupštini koja je održana u Kolasinu 15. studenoga 1943., a njegovo prvo zasjedanje je bilo dan kasnije. Drugo zasjedanje ZAVNO-a Crne Gore i Boke održano je u veljaci 1944., a treće, presudno za konačno pripajanje Boke Crnoj Gori, od 13. do 15. srpnja 1944., uz nazočnost 151 delegata. Od toga 13 iz kotorskog i 11 iz hercegNovskog sreza. Zasjedanje je održano u dva dijela. Svečani dio počeo je 13. srpnja, a radni dio 14. i 15. srpnja 1944.

Uvodni referat "Slobodna Crna Gora u Demokratskoj Federativnoj Jugoslaviji" podnio je Veljko Zeković. Predložio je donošenje odluke o pretvaranju ZAVNO-a Crne Gore i Boke u Crnogorsku antifasističku skupštinu narodnog oslobođenja, jer "Crna Gora uživa pravo posebne slobodne federalne jedinice u demokratskoj Jugoslaviji. Narodu Boke treba ostaviti da se slobodno odluči s kim će i kako da živi u Federativnoj Jugoslaviji..." Dakako, već se znalo kako će se "narod", tj. prisutni vijećnici iz Boke izjasniti. Evo kako to komentira Z. Lakić: "Upadljiva je izmjena u nazivu najvišeg organa vlasti. To više nije Zemaljsko antifasističko vijeće narodnog oslobođenja Crne Gore i Boke, već Crnogorska antifasistička skupština narodnog oslobođenja. Razlika nije samo u izmjeni reda riječi. Sustina je u tome što je u novom

nazivu ispustena riječ Boka, što se može smatrati izrazom raspoloženja vijećnika iz Boke kotorske da se već na ovom zasjedanju izjasne da se pod crnogorskom teritorijom podrazumijeva i teritorija Boke. Ovo je utoliko značajnije što su svi drugi politički organi u svom imenu i dalje zadržali riječ Boka: Pokrajinski komitet KPJ, Narodnooslobodilački front, Antifasistički front žena, Ujedinjeni savez antifasističke omladine itd. itd. Inače, u formalnopravnom smislu, Narodnooslobodilački odbor za Boku kotorsku izjasnio se, poput Skupštine ZAVNO-a Sandzaka, da dobrovoljno ulazi u sastav Crne Gore, tek neposredno uoči Četvrtog zasjedanja CASNO-a u aprilu 1945. godine". I dok u tom citatu govori o raspoloženju vijećnika iz Boke, malo kasnije kaže da je u ime naroda Boke govorio Luka Matković, i daje sljedeći citat iz toga govora: "Narod Boke, i srpski i hrvatski, tokom svoje istorije bio je uvijek sudbinski vezan za crnogorski narod (...) Žrtve koje smo dali za slobodu bice garancija da će demokratske težnje naroda Boke doći do izražaja u slobodnoj Jugoslaviji zajedno sa bratskim narodom Crne Gore..."

Progon zbog katolicanstva

Tzv. oslobodjenje narod je sa strahom dočekao. Na primjer, u Kotoru, prema izvješću Sreskog komiteta KPJ Kotor od studenoga 1944. godine, "mase su očekivale da će izdajnici i profasisti biti progonjeni od nas, pa i oni koji nemaju nekih težih grehova, i da će biti osjetljivija razlika između postenih i nepostenih". Naravno, narod se s razlogom bojao. Ubijeno je niz uglednih građana Hrvata, a među njima i tri svećenika: don Ivo Brajnović, don Gracija Sablić i don DJuro Perusina. Mnogo ljudi je moralo na pustiti Boku, a među njima i kotorski biskup, hrvatski povjesničar i povjesničar Boke Pavao Butorac. Pritisци na pučanstvo nastavljени su i nakon rata. Ukinuta su sva hrvatska kulturna društva, a na popisu 1948. izvršen

je velik
pritisak da se svi izjasne kao Crnogorci. Komunisti Hrvati su to
po
direktivi i morali uciniti. A proslo je bilo samo cetiri godine
otkako je
Luka Matkovic na osnivackom kongresu CASNO-a, govoreci o pucanima
Boke, kao
sto smo vidjeli, spominjao samo Srbe i Hrvate. Mnogi od tih kom
unista -
Hrvata su i umrli kao Crnogorci. A u predaji hrvatskog pucanstva
grada
Kotora ostala je prica o jednom velicanstvenom glazbenom zboru iz
tog
vremena. Naime, cijeli kotorski zatvor pun Hrvata pjevao je na
Polnocki
pjesmu "U to vrijeme godista". Inace, uobicajen izgovor za progon
Hrvata u
to vrijeme je bilo njihovo katolicanstvo, tj. klerikalizam. Mnogi
ugledni
Kotorani bi izgubili posao samo zato sto bi prigodom svecanosti
sv. Tripuna,
zastitnika Kotora i cijele Boke, dizali zastavu na katedrali s v.
Tripuna u
Kotoru (inace, najstarijoj hrvatskoj katedrali - sagradjenoj
1166.), a neki
su odrobijali zbog svog katolicanstva i nekoliko godina, i to sa
sudjenjem
ili bez njega.

Ankica Pecaric

Egzodus iz Boke

Etnicko ciscenje Boke kotorske uvjetovano je velikosrpskim
kompleksom
hrvatske kulturne bastine
Na popisu iz 1991. u Boki kotorskoj kao Hrvati se i zjasnilo samo
oko 5000
ljudi, dakle dvostruko manje nego sto ih je bilo 1973.
Veliku pozornost u provodjenju velikosrpske politike privlacili su
hrvatski
intelektualci iz Boke. Tako se u Kotor nijedan svrseni student -
Hrvat
godinama nije vratio. A ako bi se i vratio, cinilo se sve da ode.
Mozda ce
to najbolje pokazati primjer iz pedesetih godina. Kotorska
gimnazija nije
imala profesora matematike. Upravo tada iz Zagreba dolazi
stipendist
kotorske opcline, diplomirani student matematike. Ali ne daju mu to
mjesto
nego ga salju u Grbalj, u osnovnu skolu do koje je trebao

pjesaciti desetak kilometara, jer tada do nje nije bilo redovite autobusne linije. Nacelnik općine, rođeni Kotoranin, inače pravoslavac, koji nam je i ispricao tu priču, nije mogao shvatiti jednu takvu odluku. Znao je koliki je bio problem naci tada profesora matematike, a oni su dobili svog stipendista, čovjeka koji neće otici. Znao je da time rješavaju gorući problem Kotorske gimnazije. Otisao je zbog toga do šefa Udbe. Receno mu je da dotični profesor ide u crkvu i da je za njega najbolje da ode iz Boke. I doista, oslobodili su ga vraćanja stipendije. Otisao je. Hrvatska je dobila još jednog sveučilišnog profesora. Njemu to i nije bio cilj. Želio je samo biti gimnazijski profesor u svojoj voljenoj Boki. Još je drastičnija sudbina hrvatskog književnika, profesora Vjenceslava Cizeka. Kao student je zbog nekoliko pjesmica rugalica osuđen na dvije godine zatvora. Poslije završetka fakulteta službovao je u BiH i Crnoj Gori. Iako sjajan profesor, često je otpustan s posla i sikaniran na razne načine. Od svibnja 1972. godine je u Njemačkoj kao politički emigrant. Suraduje u gotovo svim glasilima hrvatske dijaspore. Jugoslavenska tajna policija 11. studenog 1977. ga je otela, zatim prisilno i tajno vratila u tadašnju Jugoslaviju. Osuđen je na 15. godina robije. Tada se za njega bezuspješno zauzima Amnesty International i PEN, posredstvom Hrvatskog centra PEN-a. Potrajalo je više od deset godina dok ga Njemačka, kao svog političkog azilanta, nije uspjela osloboditi. Ali, profesor Cizek je od posljedica otimanja i robovanja oslijepio! Rezultati tako smisljene politike vidljivi su i iz usporednih podataka o broju Hrvata po župama prema godinama 1939. i 1973. Naravno, ukupan broj Hrvata se do početka Domovinskog rata 1991. još više smanjio. Glavni dio tog smanjenja se ogleda u promjeni nacionalnosti. Naime, na popisu iz 1991. vidljiv je veliki broj Jugoslavena u Boki kotorskoj, a pod njima se "kriju" uglavnom Hrvati.

"Crnogorci - katolici"

I seljavanje Hrvata iz Crne Gore je intenzivirano tijekom samog Domovinskog

rata, i to najviše iz Tivta, grada u kome je ostalo najviše Hrvata.

Nekoliko stotina Hrvata se iselilo tijekom rata, a među njima i sedam

lijecnika specijalista. Pritisци su bili svakojaki: anonimna pisma,

telefonski pozivi, maltretiranje djece, itd. Pritisци na hrvatske intelektualce uvijek su najveći, jer s njihovim odlaskom daje se primjer i

drugim da trebaju otici. Etničko čišćenje Boke kotorske uvjetovano je i

velikosrpskim kompleksom hrvatske kulturne bastine, jer hrvatska kulturna

bastina je zaista velika. Pri tome je od velikog značenja i to da dobar dio

Hrvata promijeni svoju nacionalnost, jer preko Jugoslavena katolika, danas

Srba ili Crnogoraca katolika, moguć je bezbolni prijelaz te goleme bastine,

uglavnom vlasništvo Kotorske biskupije, iz hrvatske u crnogorsku, odnosno

srpsku bastinu. Zato se na posljednjem popisu, dakle onom iz 1991., u Boki

kotorskoj kao Hrvati izjasnilo samo oko 5000 ljudi, dakle dvostruko manje

nego što ih je bilo 1973. U stvari, u takvim sredinama se zbog toga stvarni

podaci koje daje Katolička crkva i službeni po pravilu razlikuju.

Za razliku od Jugoslavena-katolika u samom Bokokotarskom zaljevu, u

najjužnijem dijelu kotorske biskupije i u Baru, imamo ne Srbe-katolike, što

je pokušavao stvoriti knez Nikola, nego Crnogorce-katolike.

Naime, ljudi

su vjerovali da će izbjeći pritiscima ako se izjasnjavaju kao Crnogorci-katolici, čvrsto se držeći za svoje katolicanstvo, za svoju

različnost. To izjašnjavanje za Jugoslavena ili Crnogorce-katolike

najbolje je objasnio mostarski biskup msgr. Perić, kada je nakon posjeta

katoličkim župama u Boki i Crnoj Gori rekao da biti opndje katolikom možda

i nije toliko hrabro kao biti Hrvatom.

"Dovde je Croatia"

Spomenimo i to da se katoličko stanovništvo s druge, tj.

austroougarske

strane rječice Zeljeznice u vrijeme kneza Nikole, i dalje osjećala Hrvatima.

U stvari, u cijelom razdoblju od Berlinskog kongresa pa do stvaranja Republike Crne Gore nakon Drugog svjetskog rata oni su uglavnom Hrvati. Pri tome treba imati u vidu da je taj dio katolickog stanovništva bio udaljeniji od onog u Boki (razdvojeni pravoslavni Grbljem i Pastovicima), a i u Boki je bilo mnogo vise Hrvata. Zato su oni i morali prvi podleci pritiscima, a u Boki to ide postupno. (Prvo se kroz tzv. Bokeljstvo, a potom Jugoslavenstvo, obavilo odvajanje od maticnog naroda, a potom je samo pitanje vremena kada ce se od njih napraviti Crnogorci-katolici ili Srbi-katolici.) Iako su Hrvati Bara i okolice danas uglavnom Crnogorci - katolici, to ne znaci da i dalje nisu izloženi pritiscima. Tako je pocetkom agresije na Hrvatsku, na rijeci Zeljeznici osvanuo grafit: "Dovde je Croatia", sto je ondje svojevrsan vid pritiska na katolicko stanovništvo (navo dno su ga oni napisali, a u stvari je to poziv-opravljanje za raznovrsne pritiske na njih). To i mnostvo drugih oblika takvih pritisaka lako je iscitati iz velikosrpskog tjednika "DEM" (15. listopada 1995.). Tako je "nekoliko sutomorskih rimokatolika 1991. godine, s licnim kartama Republike Hrvatske islo u Dubrovnik da glasa za Tudjmanov HDZ". Zato pravoslavce "pedeset godina bratstva i jedinstva nije uljuljkalo, (...), nije im razorilo iskustveno znanje o kontinuiranim vjekovnim rimokatolickim pretenzijam a na njihov zivotni prostor. Te pretenzije su prepoznali i u inicijativi za osnivanje sutomske opstine. (...) Opstina Sutomore, u dugoj fazi, treba da obuhvati i sadasnju Mjesnu zajednicu Susanj, dakle teritorij citavog Spica do Kufina do Zeljeznice, do onamo gdje je napisano 'Dovde je Croatia'. (...) U Susanju je puno rimokatolika. (...) Spicanski pravoslavci znaju da moraju da se uzdaju u se i u svoje kljuse. (...) I danas su spicanski pravoslavci sami. Sami naspram zavjerenickom duhu rimokatolicke ma njine. (Manjina skoro uvijek bivstvuje na zavjerenickim

principima)".

I zaista, krecu u akciju. U Spicanskom polju postoji crkva Sv. Petke,

zajednicko vlasnistvo katolicke i pravoslavne crkve - crkva s dva oltara.

Cuvajuci svoju "izvornu hriscansku vjeru" spicanski pravoslavni odbor na

celu s svojim parohom zabranjuje katolickom zupniku don Nikoli Majicu

odrzavanje mise na katolicki Markov dan, jer je pao na pravoslavni Uskrs!

Misa je odrzana ispred crkve pred stotinjak vjernika rimokatolika. U

"DEM-u" pi su:

"Sve je podsjecalo i na jedan drugi dogadjaj iz sedamnaestog veka, kad je u

Spicu propalo unijecenje. Nadbiskup barski, Marko DJorga, dosao je da

unijati pravoslavce ispred crkve svete Tekle. Platilo je to glavom.

Sahranili su ga u crkvi, ispod carski h dveri, da svestenik mora da prelazi

preko njega svaki put kad ulazi u oltar". Mozda se ne govori slucajno o

nadbiskupu Marku Jorgi.

Etnicko ciscenje u Boki

Evo sto o njemu pise I. Markovic:

"Tada je ucinjen za nadbiskupa svecenik Marko Jorga, rodom Spicanin, koga

bijase odgojio isti Zmajevic i postavio za zupnika ostatku od krskana u

gradu Baru i njegovu predgradju. Marko je stanovao u Spicu, ali je odatle

svedjer polazio katolike svoje dijeceze, vrseci djelo dobroga pastira.

Marko umire god. 1700. I mamu izvjestaj, sto je o stanju svoje opustjele

biskupije poslao Propagandi, koji ovako glasi: "... U varosu Spicu ima

crkva Sv. Dmitra, koji je poglaviti odvjetnik ovog puka. Ima jos sedam

crkvice i hram sv. Tekle, koji je bio zajednicki katolicima i rasanima. A

od kada se ovi sajedinise s crkvom, stanovnici su svi katolici" (ist. A. P.

i J. P.)". Da to nije razlog navodne ugrozenosti spicanskih pravoslavaca?

Bilo kako bilo, oni crkvu Sv. Petke proglasavaju pravoslavnom, dovode novog

paroha, izbjeglog kr ajisnika Sreta Medica, grade mu parohijski dom

nedaleko od crkve Sv. Petke, za koji kamen temeljac postavljaju

mitropolit
crnogorsko-primorski, zetsko-brdski i skenderski Amfilohije. I
pocetkom
prosina prosle godine katolicki oltar se izbacuje iz crkve S v.
Petke.
Krajem prosle godine na to reagira crnogorski oporbeni tjednik
"Monitor".
Pocetkom ove godine i beogradsko "Vreme" koje citira don Majica:
"Rimokatolici su uznemireni, jer su osjecali da se nesto takvo vec
dulje
spremalo pa se boje da to nije po cetak etnickog ciscenja".
Etnicko ciscenje je proces koji u Boki tece svo vrijeme od kada je
ustrojena Jugoslavija do dana danasnjeg. Naime, kad usporedimo
popise
stanovnistva iz 1910. i 1991. (posljednji popisi u Austrougarskoj
i
Jugoslaviji) vidi se da je ukupan broj stanovnistva u Boki
kotorskoj
udvostrucen, a broj Hrvata se dva puta smanjio. Medjutim,
dogadjaji u
Sutomoru su znakoviti. Oni pokazuju da se tamosnji ljudi ne
osjecaju
zasticeni, niti su, usprkos tome sto se nacionalno izjasnjavaju
Crnogor
cima, Crnogorcima-katolicima! Jasno upozorenje i onim
Jugoslavenima
-katolicima u Boki ili onima koji su samo Bokelji "i nista vise".
Crnogorci-katolici, tj. Srbi-katolici u velikosrpskoj politici su
potrebni
samo kako bi osigurali prelazak velike hrvatske -
kulturne
bastine u srpske ruke. Potom im oni vise ne trebaju ni kao
katolici! Zato
se moze ocekivati da ce se vratiti svom maticnom narodu i takvi
katolici
koji se u Boki, u Baru i okolici danas ne izjasnjavaju Hrvatima,
kada
shvate da su neovisno o tome ipak bili ugrozeni. Jacanje hrvatske
drzave
sigurno ce im pomoci u tome. S druge strane ti dogadjaji su i
poruka
Crnogorcima. Ako Crna Gora ostane u sastavu Jugoslavije, niti ce
oni
opstati kao narod, niti ce ostati na moru. Na isti nacin na koji
su Hrvati
eliminirani s tih prostora bit ce eliminirani i oni sami.

Ankica Pecaric

Josip Pecaric

Bokeljani bjeze od Milosevica

Otvaranje granicnog prijelaza prema Crnoj Gori Hrvatskoj vazno je

i zbog Hrvata u Boki kotorskoj, kako bi oni sto vise bili povezani s maticnom drzavom

Pobjeda Mila DJukanovica na predsjednickim izborima u Crnoj Gori pokazuje kako Crnogorci postaju svjesni cemu vodi njihov ostanak u SRJ. Dakako, ni Hrvati u toj jugoslavenskoj republici nisu bili izvan DJukanoviceve pobjede. Zauvijek ce ostati zabiljezeno kako je tom prigodom Bulatovic optuzio DJukanovica zato sto su za njega glasovale i "casne sestre iz Kotora"! Zapravo, pobjedu DJukanovica treba gledati kao jednu vrstu crnogorskog referenduma za i protiv Milosevica! I te kako je znacajno to sto su pobijedili oni koji su bili protiv Milosevica. I Hrvati Boke kotorske bili su za DJukanovica, tj. za onoga tko im je obecao okretanje svijetu, umjesto Miloseviceve velikosrpske politike samoizolacije. Miloseviceva politika je ocita: otvaranje hrvatsko-srpske granice DA, ali otvaranje hrvatsko-crnogorske granice - NE! Jasno je i zasto. On zeli Crnu Goru imati u izolaciji, bojeci se upravo onoga sto je ocito na djelu - Crna Gora ce sve vise i vise zeljeti svoju neovisnost. A Milosevic ne moze iz svoje velikosrpske koze - on to pokusava sprijeciti silom. Tako je iskoristio embargo kojemu je bila izlozena SRJ kako bi unistio najmocnija crnogorska poduzeca, kao sto su ona brodarska "Jugooceanija" iz Kotora i "Prekookeanska plovidba" iz Bara, racu najuci da ce ekonomskim unistenjem uciniti Crnu Goru jos vise ovisnom o Beogradu. Spomenimo, takodjer, da je u sijecnju 1993. godine beogradski "Energoprojekt hidroinzenjering" izradio studije o preusmjerenju voda rijeke Trebisnjice prema Boki kotorskoj, umjesto prema hidroelektrani u Blatu. Ta ideja je dobila i sluzbenu potporu na susretu istocnohercegovackih i crnogorskih gospodarstvenika. Ing. Tomislav Pavisa, priznati HEP-ov strucnjak (Slobodna Dalmacija, 14. veljace 1996.), pokazao je kako bi realizacija cijelog projekta turizam cijelog primorja od Igala do Risna bio ugrozen snizenom temperaturom vode, a od Kotorskog bi zaljeva nacinio obicnu baru. Malo je vjerojatno da je to o cemu govori ing. Pavisa izmaknulo strucnjacima beogradskog Energoprojekta. Zelja za ekonomskim unistavanjem Crne Gore ucini je da ne zaziru ni od unistavanja turizma ni u jednom Herceg Novom, gradu koji je svojedobno bio centar velikosrpske politike, u gradu koji je bio potpuno vezan za Beograd. Dakako, zelja da od Kotorskog zaljeva nacine obicnu baru ne cuduje ako se zna da je u njemu niz bisera hrvatske bastine: Perast, Dobrota, Kotor, Prcanj... Zato je i kotorska opcina, koja ukljucuje i Risanski zaljev, i proglasena od UNESCO-a za "svjetsku kulturnu i prirodnu bastinu u opasnosti".

Izolacijom do ekonomskog iscrpljivanja

Tako danas Crnogorci sve vise shvacaju zasto su Hrvati znali reci: "Srbe zoves dok ti ne dodju"! A njima su tek sada zaista dosli. I ucinak se moze promatrati kroz prizmu ovih izbora - pobjeda DJukanovica u Crnoj Gori, a u svim bokeljskim sredistima vlast obnasaju njegovi sljedbenici i u Herceg Novom! Istina, na predsjednickim izborima tu je znacajnu prevagu odnio Bulatovic, zahvaljujuci doseljenickim glasovima, ali odnos u skupstini opcine pokazuje ucina k srpske politike na domace pravoslavno pucanstvo: Herceg Novi je turisticki centar blizu hrvatske granice, pa je

zračna luka u Cilipima nekada u znatnoj mjeri koristena za prijevoz turista prema Crnoj Gori. Kako kaže ministar vanjskih poslova Crne Gore Branko Perović, mnogi turoperatori danas uvjetuju dolazak turistickih skupina upravo otvaranjem toga granicnog prijelaza i stavljanjem u funkciju zračne luke u Cilipima. Sve to izravno potvrđuje i novoizabrani predsjednik Crne Gore DJukanović, tvrdeći da je Crna Gora "više puta od savezne vlade zahtijevala da se sto prije otvori granica prema Albaniji i Hrvatskoj, jer zatvorenoscju granica Crna Gora trpi dvostruke sankcije. Medjutim, sto vrijeme vise odmice, sve vise sam uvjeren da je to dio politicke strategije Momira Bulatovica i mentora iz Beograda. Rijec je o namjeri da se Crnu Goru potpunom izolacijom prema Albaniji, Hrvatskoj, pa i Srbiji, dovede do njezina ekonomskog iscrpljivanja, do socijalnih nemira koji bi onda otvorili sansu za uspostavljanje v lasti u Crnoj Gori izvan Crne Gore i koji bi otvorili perspektivu za produljenje politicnog vijeka Momira Bulatovica i Slobodana Milosevica, koji, medjutim, definitivno prolazi". I Hrvatskoj je, kao i Crnoj Gori, ekonomski interes otvaranje granicnog prijelaza prema Crnoj Gori. No Hrvatska, kao zrtva agresije, ne moze samo gledati na gospodarske interese. Vjerojatno je i točna tvrdnja predsjednika HSP-a Ante DJapica kako su "naivni oni koji od Crnogoraca ocekuju ispriku za pocinjena zlodjela na tim prostorima". Medjutim, Hrvatska ne moze voditi drukciju politiku prema razlicitim dijelovima granica prema SRJ, onoj prema Srbiji i onoj prema Crnoj Gori. Otvaranje granicnog prijelaza i prema Crnoj Gori Hrvatskoj je vazno i zbog Hrvata u Boki kotorskoj, kako b i sto vise bili povezani s maticnom drzavom. Ali to ni u kom slucaju ne smije znaciti i laksi put za iseljavanje Hrvata iz Boke kotorske. Ne zaboravimo da je od 1991. do danas samo Tivat napustilo 350, a Herceg Novi 40-ak obitelji, a mnogi su se iselili i iz kotorske općine. Hrvati Boke kotorske su vrlo ponosni na golemu svoju kulturnu bastinu, koja je stalno na udaru velikosrpskih apetita. Tako smo svjedoci da je u tom razdoblju Boka proglašavana "vekovnom srpskom zemljom" i "zalivom Nemanjica", a Kotor "gradom cara Dusana". I dok god se bude otimala hrvatska bastina Boke, Hrvatima ce to biti jasan signal da je jos na djelu velikosrpska politika koja od njih kani napraviti Crnogorce-katolike ili Srbe-katolike. Danasnja crnogorska politika jos nije dala n ikakav signal da ce se doista potruditi prekinuti prisvajanje hrvatske bastine Boke, a time i omoguciti opstanak Hrvata u Boki kotorskoj.

Svojtatanje hrvatske kulturne bastine

Dapace, mozemo reci da je to svojtatanje hrvatske kulturne bastine i dalje na djelu. Tako je upravo Milo DJukanović prošle godine na 47. venecijanskom bijenalu rekao: "U Veneciji je boravio i radio nas najveći kasnogoticki i ranorenesansni slikar, Kotoranin Lovro Mainov Dobricević, a tu je slikarski zanat stekao i najznacajniji baro kni umjetnik istocne jadranske obale Tripo Kokolja iz Perasta. Ta tradicija se održala i u ovom vijeku, pa je impresionist Pero Poček studirao u Napulju kod Morelija, a modernist Milo Milunović se školovao na umjetnickoj akademiji u Firenci. (...) Tu je v ec 1476. radio Kotoranin Andrija Paltasić,

nesto kasnije Bozidar Vukovic, koji je dobio titulu vojvode tiskarstva, njegov sin Vicenco Jerolim Zagarovic. I najveći naš pjesnik Petar Petrović Njegoš putovao je Italijom..." Odmah se uočava kako je DJukanović "zaboravio" napomenuti da su većina od spomenutih umjetnika Hrvati iz Boke kotorske. Sličnu vrstu zaborava možemo naći i kod crnogorske oporbe. Tako je, prigodom svog osnivanja, Matica crnogorska izdala Proglas u kome stoji: "Na području Crne Gore se prozimaju bogati slojevi mnoštva kultura: ilirske, grčke, rimske, vizantijske, dukljanskozetske, srpske, orijentalne, mletačke i drugih". Srpska se spominje, ali hrvatska ne! Posebno je karakteristično velikosrpsko svojatanje prof. Luke Brajnovića otkako je u Španjolskoj ustanovljena internacionalna nagrada za novinarstvo koja nosi njegovo ime: "Prendo Brajnović a la comunicación". Tako je u podgoričkoj "Pobjedi" tiskan tekst: "Uručena nagrada 'Luka Brajnović'". Karakteristična je prva recenica tog teksta: " 'Pobjeda' je nedavno pisala da je u Španiji ustanovljeno visoko novinarsko priznanje koje nosi ime 'Crnogorac' Luke Brajnovića, nastanjenog u španskom gradu Pamploni". S druge strane, u "Evropskim Novostima" (uredništvo u Beogradu, a pretiskuje se u Frankfurtu) od 26. listopada 1997. nalazimo tekst: "Kako i zašto je ugledna nagrada udruženja novinara Španije dobila ime našeg čovjeka. Dobri profesor Luka...". Sjetimo se kako je u "Hrvatskom Slovu" od 25. travnja 1997. tiskan razgovor s profesorom Brajnovićem pod karakterističnim naslovom "Luka Brajnović: Ponosan sam što sam Hrvat iz Boke". S obzirom na crnogorsko svojatanje prof. Brajnovića, navodimo samo sljedeći dio iz tog teksta: "Kad sam polazio peti razred gimnazije, izdavao sam ilegalni mjesecnik 'Hrvatski granicar', koji je čitala sva mladež i preko kojega smo htjeli održati hrvatsku svijest među mladima. Vec onda su se u Boku naseljavali Crnogorci i Srbi, pa smo htjeli sacuvati naš hrvatski identitet. Zbog toga sam bio proganjan iz gimnazije. Od izгона spasio me prof. Stjepan Alfirević, brat pjesnika Frane Alfirevića, koji je i sam bio proganjan kao Hrvat". U istom razgovoru prof. Brajnović opisuje kako su partizani prvo pokušali ubiti njegova brata don Iva Brajnovića u župnoj crkvi u Skaljarima i kasnije to i uspjeli na Daksi kod Dubrovnika.

Duša Boke su bokeljski Hrvati

Luka Brajnović, urednik časopisa "Luc" (1939.-1942.), glavni i odgovorni urednik tjednika "Hrvatska straža", pjesnik i autor romana "Zaboravljene suze" i "Tripo Kokoljić", izbjegavao sudbinu svoga brata napustivši domovinu 1945. Preko Austrije stigao je u Rim, a odatle u Madrid. U emigraciji suradjuje u raznim emigrantskim publikacijama (Hrvatska revija, Nasa nada, Hrvatska država i dr.). Bio je prijatelj sarajevskog nadbiskupa Sarica, koji se poslije rata sklonio u Madrid i s njim izdao popravljeno izdanje Svetog pisma za Hrvate u emigraciji. U Madridu je pokrenuo, s prof. Hijancitom Eterovićem, reviju za duhovno-znanstvena pitanja "Osoba i duh" i bio njezinim urednikom, a osnovalo je i knjižnicu "Osvrt". Godine 1951. izdao je zbirku pjesama "Smirene zelje", a 1954. i knjigu "Price iz djetinjstva". U Rimu je 1956. objavljen njegov roman "U plamenu". On stvara na španjolskom, Objavljuje tri zbirke pjesama: "Retorno" (1972.), "Ex

Ponto" (1982.) i "Poema Americano" te nekoliko skolskih prirucnika, studija i rasprava. Od 1960. do 1992. radi na Sveucilistu, prvo kao docent, a potom kao redoviti profesor na Novinarskom fakultetu u Pamploni. Kao novinar suradjivao je u raznim spanjolskim i drugim novinama. Objavio je vise od 3000 novinskih clanaka. Pamplonski dnevnik "Diario de Navarra" upravo izdaje knjigu, zbirku njegovih komentara od smrti Kennedyja pa do 1992. U tisku je i njegova autobiografija "Sastanci i rastanci". Tako je danas, takav Luka Brajnovic za Srbe "nas covek", a za Crnogorce - Crnogorac. A kako da to dozive Hrvati iz Boke, nego kao jasnu poruku. Ako mogu od jednog Luke Brajnovica napraviti Crnogorca, jasno je da ce to isto uciniti i s njima!? Zato Hrvatska mora jasno upozoravati na cinjenicu da jedino Hrvati u Boki kotorskoj, tj. u Crnoj Gori, nemaju nikakvu svoju organizaciju i kako je to ocit pokazatelj njihova iznimno teskog polozaja. Jer, nema drugog razloga za to do straha. A razloga za takav strah i te kako ima . Odnosi izmedju Hrvatske i Crne Gore moraju se poboljsati ne samo zbog obostranih ekonomskih interesa, vec i zato sto je hrvatska vlast po hrvatskom Ustavu obvezna brinuti se i o Hrvatima u Boki kotorskoj! I sve dok ne postoje hrvatske organizacije u Bok i, u Hrvatskoj se mora mnogo, mnogo vise govoriti o tamosnjim Hrvatima, pa i kada se govori o otvaranju hrvatsko-crnogorske granice. I ne zaboravimo, govoreci o Boki, Frano Alfirevic ce reci: "Krajevi kao i bica imaju dusu". A kakav je kraj Boka govori je dan drugi Bokelj Viktor Vida: "Nista ne moze pokolebati moga uvjerenja da je Boka kotorska ostvarenje bozanske price, koja je tu vise nego i u jednom kraju svijeta dotakla zemlje i ostavila na tom moru i u tom kamenju svoj vjecni trag". A dusa Boke kotorske su bastinici njezine goleme bastine - bokeljski Hrvati. U interesu svih je da Boka ima sto vise svoje duse, svog hrvatskog pucanstva!

(Svrsetak)

Ankica Pecaric

Josip Pecaric

Link for "[Glas Koncila](#)"